

ći ujedno i sasvim konkretan odgovor onima koji od historiografije traže neke opipljive utilitarističke rezultate — samo potpunim shvaćanjem prošlosti možemo se angažirati za bolja rješenja u sadašnjosti, ne na nekom apstraktnom poslu, nego na sasvim konkretnoj borbi za zaštitu životne sredine.

Neven Budak

ZIVANA MESELDZIĆ DE PEREYRA, YUGOSLAVOS EN EL PERU,
Lima 1985.

Sve donedavno povijest našeg iseljeničtva u Južnoj Americi bila je vrlo malo istražena i obrađena. U posljednje vrijeme za ovaj problem pokazuje se sve veći interes kako u zemlji tako i južnoameričkim državama u kojima borave (ili su boravile) značajnije skupine naših ljudi. Osobito je vrijedan doprinos naših iseljenika koji iz vlastitih pobuda istražuju povijest svojih naseobina budući da istraživači iz domovine ne navraćaju na njihov kontinent u prvome redu zbog velikih troškova takva istraživanja. No to ne znači da su istraživači »na licu mjesta« u velikoj prednosti jer su u nekoliko akcija (osobito između dva rata) mnogi dokumenti preneseni u domovinu.

Premda je u Peruu utemeljena jedna od prvih naših iseljeničkih kolonija, danas u toj zemlji živi jedva koja stotina naših iseljenika. (Potomaka, koji su, međutim, izgubili nacionalni identitet, mnogo je više.) Vjerojatno je to motiviralo iseljenicu (od 1969. godine) Živanu Meseldžić de Pereyra da, premda joj to nije struka (bavi se prirodnim znanostima), pokuša napisati povijest iseljenika iz Jugoslavije u Peruu. Naime ona je svjesna da treba iskoristiti nazočnost vjerojatno posljednjih ljudi koji su iz naših krajeva došli živjeti u tu južnoameričku zemlju (emigracijski tokovi iz Jugoslavije danas su usmjereni u drugim pravcima) da bi se mogla prikupiti njihova životna iskustva, slikovni i pisani dokumenti itd.

U prvom poglavlju autorica daje pregled doseljavanja naših ljudi u Peru od 16. stoljeća do poslije drugoga svjetskog rata. Osobito je zanimljiv prvi dio ovog poglavlja u kojem govori o prvim našim doseljenicima. Ona tako navodi još nepotvrđeni podatak (»prema tradiciji«) da je u 16. stoljeću uz obalu Perua pristao jedan dubrovački brod pun prebjega ispred Turaka. Dubrovnik će se i inače najčešće spominjati u ovoj knjizi budući da je golemo većina ovdje doseljenih iz tog grada i njegove okolice. Danas se već pouzdano može tvrditi da je dubrovački trgovac Basilio Basilević bio prvi koji je davne 1537. godine došao u Peru iz naših krajeva.

No za prve osobe koje su ovarno stizale ne može se tvrditi da su iseljenici budući da im motivi doseljavanja nisu bili iseljenički. Radilo se o trgovcima, avanturistima a najčešće mornarima. Tek od sredine prošlog stoljeća možemo govoriti o iseljenicima, no i tada su to najčešće bili mornari koji su tek došavši u Peru tu odlučili i ostati. Autorica navodi da je mnogo naših mornara bilo osobito na brodovima koji su ukrcavali guano. Što je i razumljivo najviše ih je bilo iz Dalmacije a nazivali su ih »ujak Štiglić«. U knjizi se navodi povelika lista njihovih imena.

Bistri dalmatinski težaci i pomorci brzo su se uspinjali na socijalnoj ljestvici peruanskog društva. Meseldžić de Pereyra navodi mnoge od njih koji su se afirmirali u Peruu već do 1. svjetskoga rata. Većinom se radi o osobama poznatim u svijetu trgovine, poduzetništva, industrije i rudarstva. O tome svjedoče i mnogobrojne reklame kojima nude svoje usluge. Autorica daje i mnogobrojne fotografije naših poduzeća i njihovih vlasnika. Osobito je impozantan popis »naših rudara«, zapravo vlasnika rudnika. Uz ime i prezime ona daje naziv rudnika, mjesto, rudaru koja se eksploatira te godinu posjedovanja rudnika. Samo do prvoga svjetskoga rata tu se nalazi preko stotinu vlasnika koji posjeduju nekoliko stotina rudnika. Treba reći da ti rudnici uglavnom nisu bili veliki, no svaki je (valjda zbog propisa) imao svoje ime. Mnogi naši imenovali su ih po zemljopisnim pojmovima iz domovine, hrvatskim povijesnim osobama, hrvatskim osobnim imenima itd. Na

visinama od nekoliko tisuća metara (osobito u okolici grada Cerro de Pasco u kojem danas gotovo i nema naših ljudi) nailazimo tako na rudnike »Anita«, »Zagreb«, »Velebit«, »Dalmacija«, »Dubrovnik«, »Zrinski«, »Neretva«, »Zadar«...

Naši su angažirani i u poljoprivredi, eksploataciji kaučuka, a kao što rekosmo osobito u trgovini. Prvi trgovac kojeg navodi je Juan Cuglievan koji je otvorio najstariju trgovačku kuću u mjestu Chiclayo u sjevernom Peruu. Autorica ne navodi točno kada je tvrtka osnovana, no daje podatak da je 1897. godine davala zajmove.

Naši imaju uspjeha jer dolaze kada se suvremeni Peru počinje oblikovati. (Država postiže samostalnost početkom 20-ih godina prošlog stoljeća nakon čega slijedi duži period unutrašnjih previranja.) Zbog toga su osobito dobrodošli organizatori i rukovodioci izgradnje infrastrukturnih objekata od kojih se među prvima spominju Antoncich, Galovich, Melosevich, Marusich, Cuglievan i drugi, uglavnom s obala sjevernog Jadrana. Od naših građevinara posebno se istakao Miguel Perceovich gradeći mnoge ceste, neke i u susjednom Ekvadoru. Pri tome je surađivao s našim ljudima pa je tako zajedno s Franciscom Handavicom podigao jedan značajan Panteon. Željezničke pruge gradio je Carlos Antonio Antich rođen u Selcima na Hrvatskom primorju.

Hrvati su poznati kao pioniri peruanskog pomorstva. U lukama ove zemlje (osobito u luci Callao petnaestak kilometara od Lime) ostajali su naši pomorci od kojih su se mnogi nastavili baviti istim zanimanjem. Zanimljivo je da je kapetan prvog parobroda koji je još 1829. godine uplovio u Peru bio naš zemljak — izvjesni Mitrović, vjerojatno iz dubrovačkog kraja. Pouzdano se zna da je »samo nekoliko godina kasnije Miguel Ciurliza (takoder iz dubrovačkog kraja) u luci Callao imao vlastiti mol«. Godine 1845. uselio se u luku Paita kapetan Filip Radich a među prvim našim kapetanima ovdje je i Esteban Splivalo s Pelješca koji se prvi put spominje 1847. godine. Meseldzic de Pereyra navodi imena prvih naših pomoraca sa svjedodžbom peruanskih pilota. Ona piše i o našima u peruanskoj vojsci i policiji. U ovim profesijama oni se pojavljuju nešto kasnije budući da su one bile pristupačne samo peruanskim državljanima a naši su u pravilu zadržavali državljanstvo zemlje iz koje su doselili (Austro-Ugarske, stare Jugoslavije), dok je druga generacija automatski imala peruansko državljanstvo. No naši se u peruanskoj vojsci spominju već u ratu na Pacifiku 1879. (rat između Čilea s jedne te Perua i Bolivije s druge strane za područja bogata salitrom) a od imena autorica navodi Adolfa i Nicolasa, sinove Manuela Ciurlize. U peruansku povijest ušlo je ime Juana Bielovucicha kao utemeljitelja tamošnje zrakoplovne škole.

U knjizi se posvećuje pažnja i društvenom okupljanju naših ljudi, kao i njihovoj političkoj aktivnosti. Posebno se obrađuje »Slavjansko društvo od dobročinstva« u Callau a od političkih akcija one koje su bile usmjerene prema domovini u prvome i drugome svjetskom ratu.

Rekli smo da knjiga obiluje slikovnim materijalom (zemljopisne karte, portreti i grupne fotografije iseljenika, slike brodova, tvornica, trgovina, faksimili mnogih dokumenata a osobito ima mnogo reklama s našim prezimenima), kao i pop'sima iseljenika.

Premda na kraju daje popis literature i izvora kojima se služila, autorica nije opremila svoj rad znanstvenim aparatom.

U nedostatku radova o našem iseljeništvu ova knjiga predstavlja pravu dragocjenost. No ne možemo se otići dojmu da će relevantni radovi o ovom problemu nastati tek onda kada se istraživač bude mogao služiti kako izvorima u domovini tako i u zemljama useljenja. Samo je prividno paradoksalno da je autorica ove knjige relativno malo prostora posvetila jednoj od naših najznačajnijih kolonija u Peruu, onoj u rudarskom gradiću Cerro de Pasco, dok se ovdje već može napraviti njezina solidna rekonstrukcija. Autorima-iseljenicima nisu naime dostupni brojni do-

kumenti koji su jedno vrijeme sistematski sakupljeni po kolonijama i slani u domovinu, zatim životopisi istaknutijih iseljenika (koji su također »naručivani« iz domovine) i osobito pisma koja su iseljenici slali rodbini a često i uredništvima domaćih listova u kojima najneposrednije govore o svom životu.

Ljubomir Antić

ROLAND OLIVER - J. D. FAGE, KRATKA POVIJEST AFRIKE, Školska knjiga, Zagreb 1985.

Knjiga Olivera i Fagea velika je novost u informacijskoj ponudi o Africi. Dobra je namjera autorâ da obračunaju s evropocentričkim predrasudama u evropskoj historiografiji koja je opravdavala kolonijalizam te superiornost bijele rase i evropske kulture. Oni žele pogledati povijest Afrike njezinim vlastitim očima. Već na početku knjige ističu da »provincijalna evropska predodžba« o Africi kao crnom kontinentu postoji zato što je Afrika posljednja prihvatila moderne životne oblike koji su se u svjetskim razmjerima razvijali od 16. do 19. stoljeća. No Afrika na početku toga razdoblja nije nipošto bila najzaostaliiji kontinent jer su se njezini poljodjelci služili željeznim oruđem, velik dio sjeverne Afrike pripadao je islamskoj civilizaciji a i u središnjoj i južnoj Africi postojale su organizirane države. Afrikanci su postigli razinu na kojoj su se mogli baviti rudarstvom i transkontinentalnom trgovinom. Glavni problemi s kojima će se vjerojatno još dugo sretati pisci ovakvih knjiga jesu u rušenju svih mogućih zabuda koje su se nagomilale u razvijenijoj i jačoj Evropi i zapadnom civilizacijskom krugu.

Autori počinju *ab ovo* tvrdnjom da je čovjekovo ishodište u Africi te da je ona centar naseljena svijeta u doba pretpovijesti. Slijedi analiza naroda na afričkom području u najstarije vrijeme. Oliver i Fage tvrde da Egipat u okviru afričke povijesti ima drugo značenje nego što ga ima za Evropu. Oni smatraju da su hetitski, libijski i asirski upadi u sjeverni Egipat i Asurbanipalovo osvajanje Tebe, koji su potisnuli faraona Taharku na jug u Meroe u zemlji Kuša, sve prije negoli katastrofa za Egipat. Za Afriku ti su događaji naprotiv korisni. Dok je, naime, evropska historiografija privremeno izgubila središte carstva iz svoga vidokruga jer se zavuklo u kontinent napuštajući Sredozemno more, dotle se iz afričke perspektive ono približilo crnoj Africi spremnoj da prihvati gradsku civilizaciju. I tako, pričaju autori dalje, nastaje niz država »sudanskog tipa« sa sjedištem u Meroeu, Aksumu i drugdje. One su se odupirale kršćanstvu do 6. ili 7. stoljeća a islamu do 9. stoljeća. Afrički sjeverozapad u mnogo je bliskijoj vezi s Evropom pa sudjeluje i u mnogim idejnim, u prvom redu vjerskim, previranjima. Postoje mnoge indicije da su saharski nomadski Berberi prenosili utjecaje mediteranskog dijela Afrike na zapad sudanskog područja i natrag. Bit će da su Berberi, budući očvrslim vojnicima, često zauzimali vlast u unutrašnjosti.

Nastupanjem islama sjeverna Afrika brzo potpada pod njegov utjecaj, a, poslije zaustavljanja saracenskog prodora u Evropu, njezina se energija kreće na jug i pod islamski utjecaj dolaze Mali i Songaj te druge države na zapadu. Državna organizacija poznata je i na gvinejskom području ali i na istoku i sjeveroistoku Afrike gdje u doba evropskog srednjovjekovlja jedino Etiopija širi kršćanstvo.

Prethodnicu evropskom prodoru u Afriku činili su Portugal i Španjolska. Uskoro im se, kao vješt organizator trgovine robljem, priključuje Nizozemska a kasnije i Francuska i Engleska. Posljedice ovoga dodira s »kršćanskim blagoslovom« autori ilustriraju brojkama crnoga roblja otpremljenog preko Atlantika u Ameriku. Do 1600. bilo ih je oko 275 000 a ta se brojka popela u 19. stoljeću na oko 1 900 000. Autori se ne bave mnogo strahotama te trgovine robljem ali spominju primjerice

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

IZDAVAČ: Savez povijesnih društava Hrvatske

REDAKCIJSKI ODBOR

Mirjana GROSS, Zagreb
Ivan KAMPUŠ, Zagreb
Tomislav RAUKAR, Zagreb
Petar STRČIĆ, Zagreb

Bernard STULLI, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Ivan KAMPUŠ

LEKTOR

i

KOREKTOR

Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:

Savez povijesnih društava Hrvatske
Zagreb, Filozofski fakultet, Ul. Đure Salaja 3

Časopis izlazi jednom godišnje

Pretplate i narudžbe šaljite na adresu:

Savez povijesnih društava Hrvatske, Zagreb, Krčka 1

Cijena ovog broja iznosi 1000 din.

Izdavanje časopisa sufinancira

Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SRH — VII.
Tisak Štamparskog zavoda »Ognjen Prica« u Zagrebu — svibanj 1986.